

GRUND FÖR ALLA!

GRUNDUTFORMNINGSPROGRAM FÖR EN- OCH TVÅBOSTADSHUS

2006-12-15

GRUNDUTFORMNING FÖR EN- OCH TVÅBOSTADSHUS – GRUND FÖR ALLA

Bakgrund.

En **flexibel och användbar bostad** är av stort värde för alla oavsett ålder eller behov. Det är av betydelse både i det dagliga livet, men även ur en ekonomisk aspekt.

Bygglagstiftningen för byggnation av bostäder, Boverkets byggregler (BBR) m.m. ställer krav på utformningen av bostäder.

I en bostad skall det finnas minst en tillgänglig entré och gångväg till entré. **Ett tillgängligt plan** skall finnas i bostäder med flera våningsplan, Boverkets Byggregler 3:222.

Bostaden skall ha en god **besökstillgänglighet**.

En annan anledning till att grundutforma sin bostad är att bostadsanpassningsbidraget, som finansieras av kommunen har skärpts upp med motiveringen, att bygglagstiftningen skall följas samt ett egenansvar vid utformning och val av bostad.

Vissa bostäder kan också bli en arbetsplats för hemvården – hemtjänst, rehabilitering m.m.

Grundutformningen för en- och tvåbostadshus skall ge förutsättningar för en god miljö i bostaden och dess närmiljö. Med en grundutformning möjliggörs en funktionell utformning av bostaden, vilket medför att det blir bättre för alla.

För att förtydliga och uppnå lagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet i bostaden har en mindre arbetsgrupp från Sydöstra Skånes kommuner SÖSK arbetat fram detta grundutformningsprogram för en- och tvåbostadshus.

Syftet med ”Grund för alla”.

Programmet skall vid planering och projektering uppmärksamma byggherren på ett tidigt stadium, om de viktiga funktionerna i en bostad.

Grundutformningsprogrammet är en informations- och rådgivningshandling.

Programmet grundar sig på kap. 3 och 9 plan- och bygglagen (1987:10), PBL och propositionen till denna lagstiftning 1985/86:1 om vikten av tillgängliga och användbara bostäder för alla.

Programmet lyfter fram användbarheten genom förtydligande och rekommendationer.

Programmet är upplagt med början i utemiljön därefter entréplan och vidare till bostadens olika rumsfunktioner.

”Grund för alla” innehåller:

- Krav enligt Boverkets byggregler, BBR
- Krav enligt Svensk standard SS 91 42 21 - höjd nivå.
- Krav för användbarhet (grundar sig på erfarenheter från beprövade åtgärder och från sakkunniga inom tillgänglighetsrådgivningen) – för att uppnå lagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet.

Dessutom finns även upplysningar, förtydliganden och rekommendationer varför det behöver utformas på ett visst sätt för bättre tillgänglighet och användbarhet av bostaden.

”Man tänkte inte på det” eller ”vad är det bra för?”

Upplysningar och förtydligande i programmet skall ge svar på dessa frågor.

Efterfrågan på exakta mått eller konkreta förslag på åtgärder för tillgänglighet och användbarhet besvaras under alla rubrikerna från krav till upplysning.

Grundutformningsprogrammet skall förmedlas via kommunernas miljö- och byggnadskontor eller motsvarande samt på kommunernas hemsidor.

Vid tomtköp för en- och tvåbostadshus skall grundutformningsprogrammet överlämnas till köparen.

Handlingen har tagits fram av:

Ingrid Wilhelmsson
Byggnadsinspektör
Sjöbo kommun

Gun-Inger Eriksson
Handikappkonsulent
Tillgänglighetsrådgivare
Tomelilla kommun

Jörgen Abrahamson
Tillgänglighetsrådgivare
Ystad och Skurups kommun

Lars Ek
Tillgänglighetsrådgivare
Sjöbo och Simrishamns kommun

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

AVSNITT	RUBRIK	SIDAN
1	ALLMÄNT	5
	Allergi och överkänslighet	5
	Elinstallationer	5
2	UTEMILJÖ	6
	Uppställningsplats – garage och carport	6
	Tillgänglighet till bostaden	6
3	ENTRÉ TILL BOSTAD	7
	Ramp	7
	Vilplan	8
4	BOSTADSUTRYMMEN	8
	Dörrar och trösklar	8
5	TRAPPOR – YTTRE OCH INRE	9
6	DET TILLGÄNGLIGA PLANET	10
	Hall och korridor	10
	Kök	11
	Hygienrum och tvättutrymme	13
	Klädkammare och förråd	14
	Bostadsrum	15
	Uteplats / altan	15

1. ALLMÄNT

Allergi och överkänslighet

Upplysning

Vid materialval bör lågemitterande produkter användas som inte avger ämnen, som orsakar överkänslighet. Vid trädgårdsplanering bör träd och växter användas som inte är allergiframkallande.

Förtydligande

Hänvisning till Astma och allergi förbundet. Litteraturförslag: "Vådliga och vänliga växter i vår närmiljö", Sven-Olov Strandhede.

Elinstallationer

Krav enligt praxis

Alla **huvudledningar** skall vara av typen 5-ledare system.

Förtydligande

Elektriska och magnetiska fält minskar, vilket är en fördel för elöverkänsliga.

Krav enligt el-standard

Alla **lysrör** skall vara anslutna till HF-don.

Förtydligande

Ljuset blir jämnare vilket minskar framkallandet av epileptiska anfall och huvudvärk.

Rekommendation för bättre användbarhet

Strömbrytare skall vara stora och av vipptyp och placeras med underkant högst 1000 mm över golv. Placeras intill dörrfoder på låssidan.

Förtydligande

Ergonomiskt placerade, för att bli kunna nås av person i rullstol och lätta att hitta för personer med nedsatt orienteringsförmåga.

Rekommendation för bättre användbarhet

Ett **vägguttag** per rum skall placeras omedelbart under strömbrytaren. Därutöver bör övriga vägguttag i bostaden placeras 800 mm över golv.

Förtydligande

Ergonomiskt placerade för att kunna användas vid bl a dammsugning.

Rekommendation för bättre användbarhet

Eluttag vid kökets bänkskiva placeras 1100 mm över golv eller på framsidan av överskåpens belysningsarmatur.

Förtydligande

För att kunna nås från arbetsstol och rullstol samt för att inte hindra höjning och sänkning av skåp.

Rekommendation för bättre användbarhet

Elcentral placeras med underkant 800 mm över golv och förses med automatsäkringar med vippkontakter och med jordfelsbrytare. Den bör vara placerad i hallen. Närhet till el vid bostadsentré och terrassdörr som förberedelse för framtida elinstallation för belysning och annan utrustning.

Rekommendation för bättre användbarhet

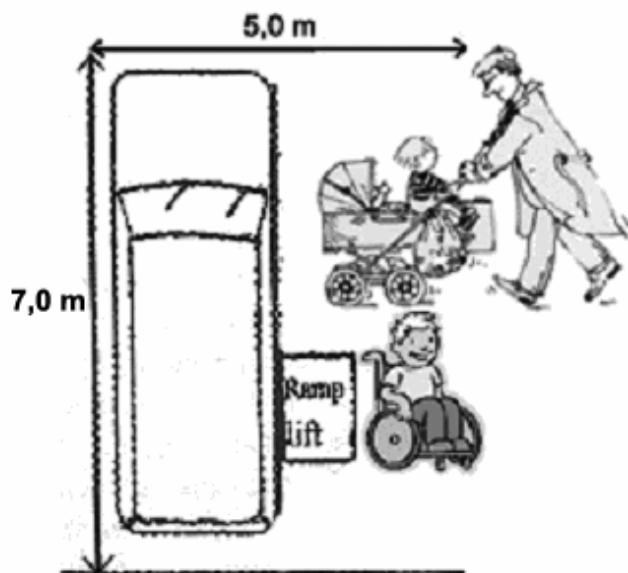
Radiatorer bör vara av slät typ som inte samlar damm. Bör även gå att rengöra på baksidan.

2. UTEMILJÖ

Uppställningsplats – garage och carport

Upplysning

Uppställningsplats för fordon. Utrymme för på- och avstigning eller för två fordon bör ligga i nära anslutning till entré, BBR 3:122. Bredd på tvärställd uppställningsplats bör vara minst 5,0 m och luta max 1:50 i längd respektive sidled, se figur.

Tillgänglighet till bostaden

Krav enligt BBR

Gångväg för förflyttning mellan uppställningsplats, garage / carport och bostadens entré skall vara framkomlig för rullstol, BBR 3:122 och 3:123.

För att gångvägar skall kunna användas av personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga skall de vara sammanhängande och utformade utan oväntade små nivåförändringar, ojämnheter eller låga hinder som är svåra att upptäcka, BBR 3:122 och BBR 8:22.

Beläggningen på gångvägen skall utformas på sådant sätt och med sådant material att risken för halkning eller snubbling begränsas, BBR 3:122 och BBR 8:22.

Tvärlutning på gångväg får vara max 1:50.

Dörr och port, handtag och lås skall placeras och utformas så att de kan användas av personer med funktionshinder, BBR 3:125.

Rekommendation för bättre användbarhet

Gångväg till bostadens entré bör vara så plan som möjligt, längdlutning max 1:50 bör eftersträvas på längre sträckor. Vid större lutning kan ramp vara nödvändig. Se nedan.

3. ENTRÉ TILL BOSTAD

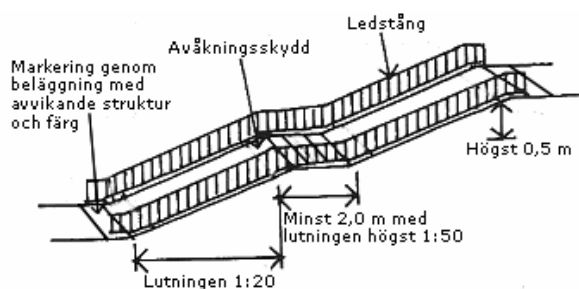
Ramp

Krav enligt BBR

Minst en entré till en byggnad som skall vara tillgänglig för personer med rörelse- eller orienteringsförmåga, skall placeras och utformas så att den kan användas av dessa personer. För bostäder med direkt ingång från markplanet är tillgängligheten tillgodosedd, om det med enkla åtgärder i efterhand går att ordna en ramp till entrén, BBR 3:122.

Ramper bör ha:

- lutning max 1:20
- max höjdskillnad per ramp 500 mm
- vilplan min 2000 mm mellan ramper
- bredd min 1300 mm
- material som är hårt och jämnt och som inte innebär risk för halka
- markering med kontrasterande färg mot omgivande beläggning före och efter ramp
- ledstång och avåkningsskydd på ömse sidor om ramp
- väl belyst

Bild: Ramp vid större nivåskillnad.

Bild: Ramp av byasten vid mindre nivåskillnad.

Rekommendation för bättre användbarhet

Bostaden bör utformas så att ramp inte behöver anordnas för att nå entrén. Vid markanläggning kan nivåskillnad anpassas så entré blir tillgänglig och användbar.

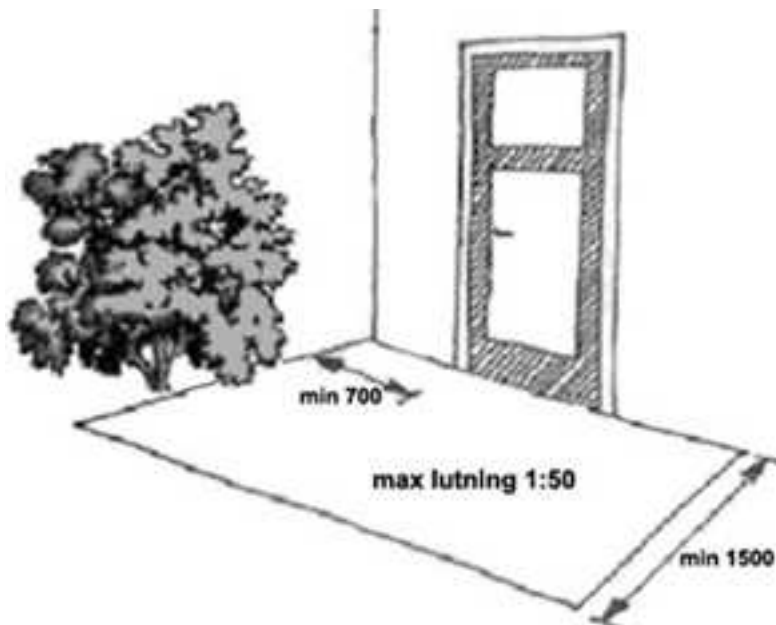
Förtydligande

Besökstillgängligheten för barnvagn, rollator eller rullstol tillgodoses och bostaden blir tillgänglig och användbar från början. I efterhand blir bostadsanpassningsåtgärden oftast mindre estetisk.

Vilplan

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Framför entrén till en- och tvåbostadshus skall finnas ett hårdgjort vilplan, minst 1500 mm djupt och med max lutning 1:50, som sträcker sig minst 700 mm vid sidan om dörren på öppningssidan, se figur.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Förekommer stora nivåskillnader i terrängen så både ramp och trappa ansluts till vilplanet är det lämpligt med ett större djup på vilplanet, min 2000 mm. Ledstång bör alltid finnas vid nivåskillnader, dock krav vid fallhöjd på 500 mm och högre.

4. BOSTADSUTRYMMEN

Dörrar och trösklar

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Dörrens fria passagemått ska vara minst 800 mm, med dörren öppen 90 grader.

Förtydligande

Val av dörrtyp är avhängigt att det fria måttet på minst 800 mm uppnås. M9 eller M10 dörr kan användas beroende på rummets utformning och dörrens placering, då dörren kan öppnas upp helt i 180 grader.

Krav för användbarheten.

Enhandsgrepp skall räcka för manövrering av dörrar.
OBS! Barnsäkerheten måste vara uppfylld, BBR 8:231.

Förtydligande

Man skall inte behöva vrida låsvredet och trycka ner dörrtrycket samtidigt.

Krav för användbarheten.

Till entré, uteplats / altan, förråd och garage skall i första hand användas dörrtyper som inte behöver tröskel. Dörrar som behöver tröskel, skall ha samma nivå som golvet invändigt, utvändigt max 20 mm nivåskillnad är ett användbarhetskrav. Tröskel skall om möjligt vara avfasad utvändigt.

Rekommendation för bättre användbarhet

Vid **låga tröskelhöjder** är tillgängligheten bättre. Om man, som t ex fuktskyddsåtgärd, önskar större nivåskillnad mot uteplats / altan, bör detta kompenseras utvändigt med t ex trätrall eller liknande för att minimera nivåskillnader.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Nivåskillnader mellan golvbeläggning undviks för att underlätta tillgängligheten.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Tröskelfria **innerdörrar** underlättar tillgängligheten. Badrum kan förses med välvd, luftfylld gummitröskel eller någon annan lösning som är lätt överkörningsbar för rullstol och rollator, se figur.

Förtydligande

Vanligaste åtgärden vid anpassning är borttagande av tröskel. Vid en studie kring bostadsanpassningsåtgärder är tröskelborttagning den mest frekventa.

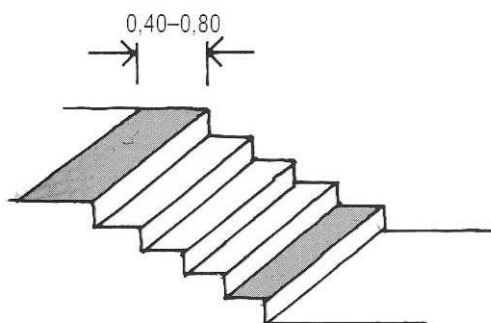
5. TRAPPOR – YTTRE OCH INRE

Rekommendation för bättre användbarhet

Trappor bör vara raka. Svängda trappor och spiraltrappor är svårare att gå i och innebär risk för fallolyckor samt gör förflyttning av inredning och bår besvärligare. Vilplan bör vara minst 1300 mm långa.

Rekommendation för bättre användbarhet

Nedersta och översta trappsteget vid varje trapplopp bör markeras med färg i ljushetskontrast mot golv och trappa, för att kunna uppfatta trappan och undvika fallolycka, se figur.

Upplysning

Ledstång bör, se även figur:

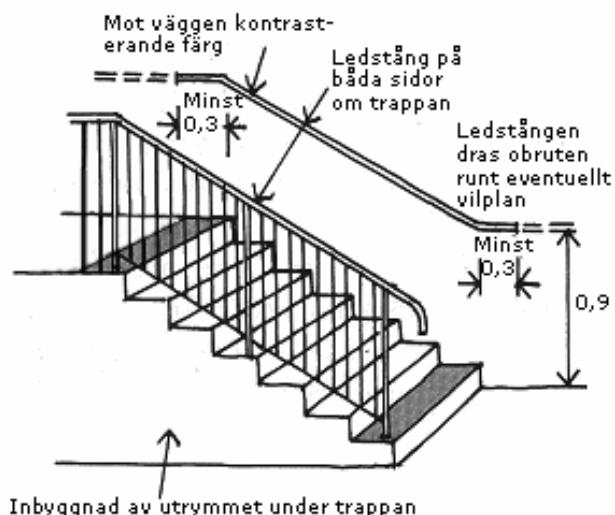
- alltid finnas på båda sidor, även då trappa ansluter mot vägg
- fortsätta minst 300 mm förbi översta och nedersta trappsteget, fortsätta runt hörn och sluta insvängt mot vägg samt fortsätta utan avbrott runt vilplan
- placeras 900 mm över golv/mark
- ha kontrasterande färg mot vägg
- ha rundat tvärsnitt för att vara lätt att greppa om

Rekommendation för bättre användbarhet

Färdigt yttermått i mm för olika typer av ledstångsmaterial.

Trästång	40, 45 eller 50 mm
Stålrör	30-50 mm
Plattstång av stål med beklädnad	30 eller 40 mm 40 eller 50 mm

Tänk på att ledstång även bör finnas vid låga fallhöjder, dock krav vid fallhöjd på 500 mm och högre.

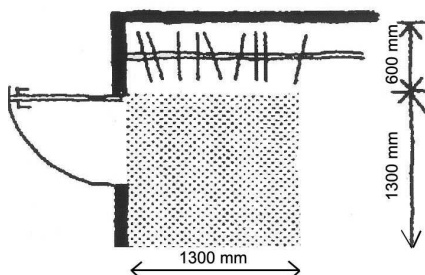

6. DET TILLGÄNGLIGA PLANET

Hall och korridor

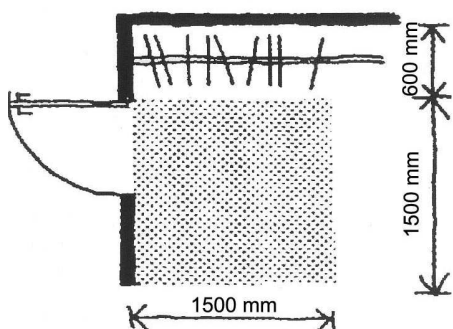
Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Normal nivå

För vändning med rullstol skall den fria ytan i hall och korridor vara minst 1300 x 1300 mm, BBR 3:121, se figur.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

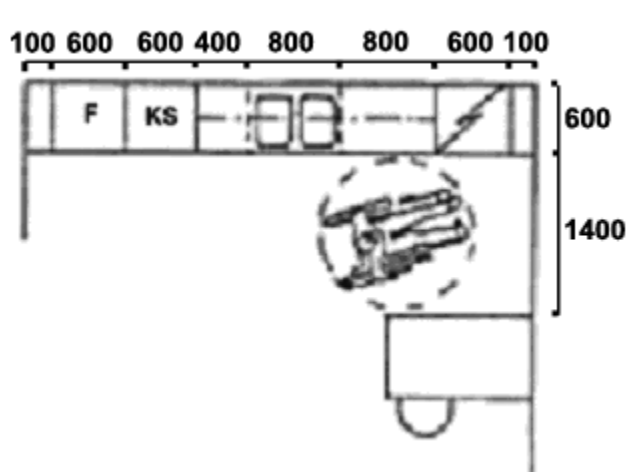
För att underlätta byte mellan utomhus- och inomhusrullstol skall ett vändmått på 1500 x 1500 mm finnas i hall, se figur. Ytan är lämplig även för placering av barnvagn.

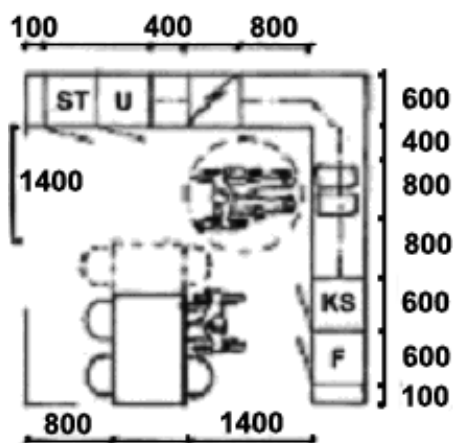
KÖK

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

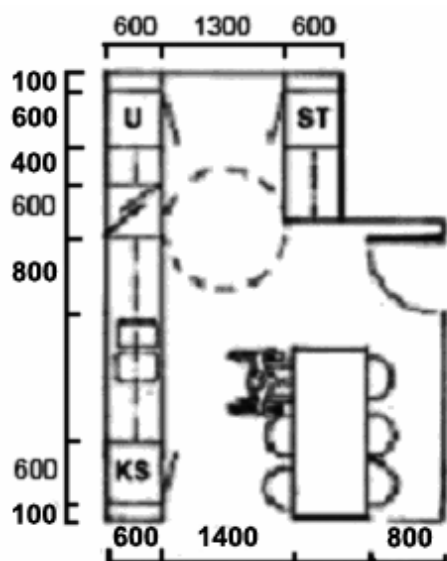
Köket skall utformas som rakt (A), vinkelkök (B), parallellkök (C), eller U-kök (D). **Observera** att skisserna har den begränsade svängradien på 1300 mm mellan köksinredning respektive 1400 mm mellan köksinredning och bord.

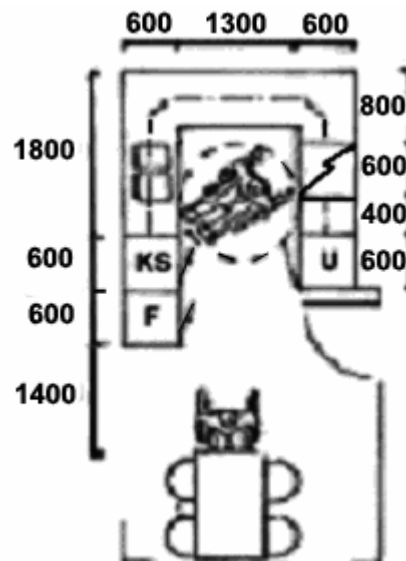
A.

B.

C.

D.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

För att kök skall kunna fungera för personer i arbetsstol eller rullstol behövs stora fria ytor framför köksinredning. Inredningen bör vara sammanhängande och disponerad så att matvaror och köksredskap endast behöver flyttas korta sträckor. Man undviker lyft över öppna ytor.

Krav för användbarheten.

Beträffande minimimåttet vid matplats, se respektive kökstyp ovan.

Rekommendation för bättre användbarhet

Vid golv och väggar bör **beläggning dras bakom och under inredning** som är flyttbar eller som inte är inbyggd. Fristående förvarings-skåp bör placeras med lätt borttagen fästanordning.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Kylskåp skall ha **avställningsyta** intill handtagssidan samt hänga samman med övriga köksinredningen som diskbänk, arbetsyta och spishäll.

Förtydligande

Medför lämpliga arbetsmoment, för att undvika lyft över öppna ytor.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Kyl och frys skall kunna placeras var för sig.

Förtydligande

Möjliggör lämpliga räckvidder för att nå i både kyl och frys för stående och sittande personer i arbetsstol eller rullstol.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Normal nivå

Lämpligt högskåp skall finnas som möjliggör byte till spishäll och inbyggnadsugn om detta inte sättes in från början.

Rekommendation för bättre användbarhet

Inredning bör från början förses med spishäll och inbyggnadsugn med sidhängd lucka och möjlighet till varierbar höjdpacering. Inbyggnadsugn bör ha avställningsyta intill öppningssidan och en utdragskiva under ugnen som tål minst 200 graders värme.

Förtydligande

Inbyggnadsugn medför att arbetsmomenten blir mer ergonomiska i förhållande till en vanlig spisugn. Kostnad vid framtida förändring till spishäll och inbyggnadsugn minskas om lämpligt högskåp finns.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Normal nivå

Arbetsytan mellan spis och disklåda skall vara minst 800 mm lång.

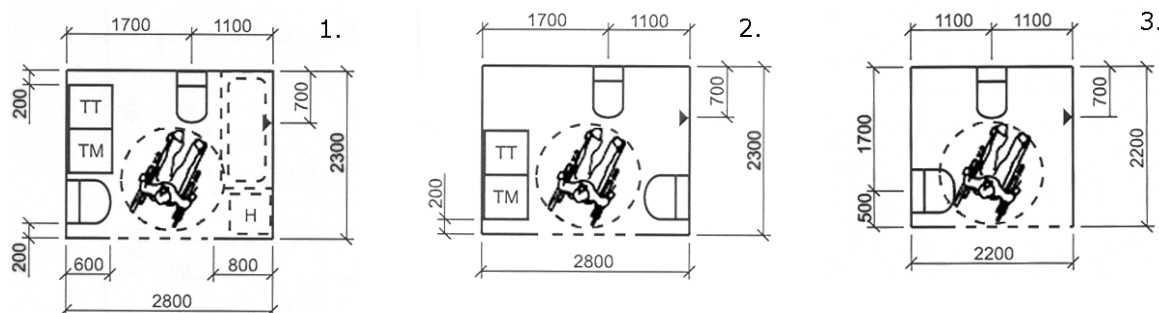
Rekommendation för bättre användbarhet

Utöver minimikravet (se ovan) på arbetsyta bör finnas bänkyta för matberedare och mikrovågsugn.

Rekommendation för bättre användbarhet.

Ur användarsynpunkt är det lämpligt att placera diskmaskinen ca 300 mm över golv.

Hygienrum och tvättutrymme

Figurer 1-3 ovan. Hygienutrymmen, exempel på planlösningar som är flexibla och användbara.

Krav enligt BBR

Minst ett hygienutrymme skall möjliggöra toalettbesök för en person som sitter i rullstol. Dessutom skall utrymmet vara så utformat att det efter ändring finns plats för medhjälpare och annan utrustning samt separat duschplats, om sådan saknas från början, BBR 3:221.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Ett hygienrum per bostad skall utformas så att man kan göra fritt 900 mm på båda sidor om toalettstolen och med ett fritt vändmått på 1500 mm framför toalettstolen, se figur 3 ovan.

Förtydligande

Möjliggör flexibel förflyttning vid toalettstolen utifrån olika behov eller då man har behov av hjälp. För förberedelse kan **alternativ placering** av avlopp förseglade ovanför fuktskyddet göras. Förslagsvis görs avloppet till handfatet som toalettavlopp och kompletteras med en avloppsförminskning till handfatet.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Det skall finnas plats för att flytta ut handfatet 200 mm från vägg och 200 mm från hörn.

Förtydligande

Det heldragna handfatet, se skiss ovan, kan användas både av personer som sitter och står.

Krav enligt BBR

Hygienrum skall förses med **halksäkert golv**, BBR 8:22.

Krav enligt BBR

I duschrum skall golvet läggas med **jämnt fall** till golvbrunn, max lutning 1:50. Stegvisa nivåskillnader får inte förekomma, BBR 8:22.

Krav för användbarheten.

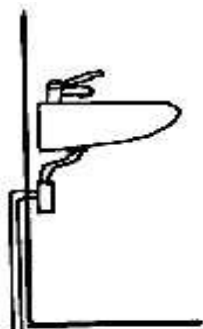
Diskbänk och handfat skall förses med **ettgreppsblandare**.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Normal nivå

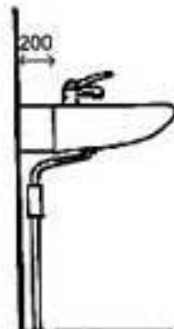
För att **handfat och diskbänk** skall kunna användas av personer som sitter på arbetsstol eller i rullstol måste vattenlåset dras in mot väggen och avloppsröret antingen placeras i vägg eller intill vägg.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Tvättstället skall vid behov kunna flyttas ut 200 mm från vägg, se alternativ A och B nedan.

Alternativ A.

Alternativ B.

Krav enligt BBR

Tvättutrymme skall vara tillgängligt och kunna användas av personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, BBR 3:23.

Krav enligt Svensk Standard 91 42 21, Höjd nivå

Det skall finnas plats i bostaden för tvättmaskin och torktumlare bredvid varandra, antingen i hygienrum eller i grovkök. Vid en placering av **tvättmaskin och torktumlare** bredvid varandra skall det vara möjligt att placera maskinerna ca 300 mm över golv.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Normal nivå

Skåp under disk- och tvättbänk skall ha en bredd av minst 800 mm.

Klädkammare och förråd

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Normal nivå

Klädkammare skall ges en minsta fri bredd av 1200 mm. Plats skall finnas i bostaden för att placera fristående förvaringsskåp som ersätter det förvaringsutrymme som försvinner om inredningen måste plockas bort på ena sidan för att uppfylla kravet på fri bredd.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Dörren skall ha ett fritt passagemått på minst 800 mm, med dörren öppen 90 grader.

Krav enligt BBR

Förråd skall vara tillgängligt och kunna användas av personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, BBR 3:23.

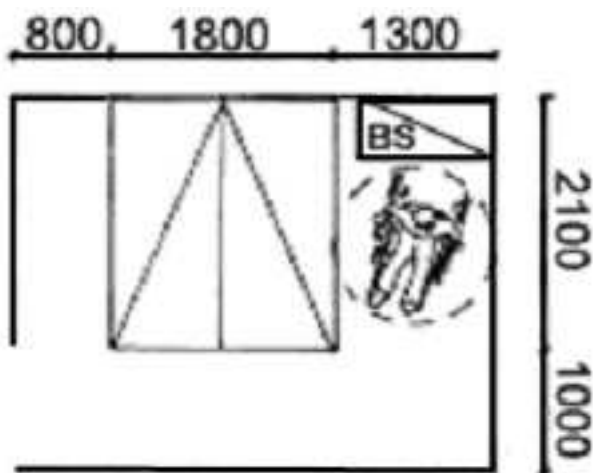
Rekommendation för bättre användbarhet

Förråd utomhus bör samlas på ett ställe nära bostaden.

Bostadsrum

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Ett sovrum på det tillgängliga planet skall medge utställd parsängplacering, så att man kan nå sängen med rullstol eller andra hjälpmedel från minst en sida och med ett vändmått på minst 1300 mm, se figur. Utrymmet kan även ge plats för barnsäng (BS i figur).

Krav för användbarheten

I bostadsrum skall man kunna köra fram till fönster sittande i rullstol.

Rekommendation för bättre användbarhet

Fönsterbeslag bör placeras högst 1200 mm över golv.

Fönsterbröstning bör vara max 800 mm så att sittande person kan se ut.

Rekommendation för bättre användbarhet

Vardagsrum bör vara minst 20 m². Bredden bör vara minst 3800 mm med hänsyn till bättre rörlighet och möblering.

Uteplats / altan

Krav för användbarheten

Golv till uteplats / altan får luta max 1:50 ut från fasaden.

Krav enligt Svensk standard 91 42 21, Höjd nivå

Bostad bör förses med uteplats / altan med minimimått 2900 x 3300 mm.

Räcke vid uteplats / altan bör vara genombrutet eller med glasöverdel så att sittande person kan se ut.

Förtydligande

Ovanstående mått är beräknat utifrån det fria passagemåttet och fria intill dörr samt bord- och stolsplacering för 4 personer varav en rullstol.